BOEKEN

Griekse mythologie

Josine H. Blok, *Amazones antianeirai. Interpretaties van de Amazonenmythe in het mythologisch onderzoek van de 19de en 20ste eeuw en in archaïsch Griekenland* (Diss. Groningen, Egbert Forsten Publishing 1991), 407pp.

Dit proefschrift is duidelijk de vrucht van een langdurige bezinning op het onderwerp en getuigt van een uitstekende kennis van de originele teksten, het visuele materiaal en de geschiedenis van de wetenschappelijke reflectie op de Amazonen.

In het eerste deel van de dissertatie gaat Blok uitvoerig in op de visies op het Amazonenprobleem, zoals verwoord door de 19de en 20ste eeuw. Het is duidelijk dat haar interesse vooral uitgaat naar de 19de eeuw, waar ze uitvoerig aandacht schenkt aan Creuzer en Karl Otfried Müller. Het belangrijke en vernieuwende van haar aanpak is dat ze de analyses van deze geleerden niet alleen bekijkt op de houdbaarheid van hun analyse in het licht van de moderne opvattingen, maar ook hun analyses bekijkt in hun eigen historische context. Zo kan ze mooi laten zien hoe de verschillende interpretaties beïnvloed zijn door de Hoogromantiek (Creuzer), de 'vogue' voor etymologieën, de ontdekking van de Hethieten, de 'myth and ritual'-school, de opkomst van de psychologie en de moderne interesse in 'de Ander'.

Al deze benaderingen hebben gemeen dat zij de kern van het mythische verhaal van de Amazonen buiten de mythen zoeken. Blok, daarentegen, gaat er juist van uit dat de mythe niet zozeer betekenis ontleent aan iets wat zij weerspiegelt maar zelf betekenis verleent. Bovendien bevat de mythe niet alleen ambiguïteiten, maar lijkt zij zelfs bepaalde inconsistenties in de cultuur te verwoorden. Ten slotte plaatst Blok de mythe binnen de cultuurgeschiedenis door te stellen dat één onveranderlijke grondbetekenis van de mythe uitgesloten is en de mythe voortdurend een nieuwe betekenis aanneemt.

In het tweede gedeelte van haar boek, dat het Amazonenmotief in de Archaïsche periode (800-500 v.Chr.) tot onderwerp heeft, besteedt ze eerst uitvoerig aandacht aan de Homerische formule *Amazones antianeirai*, waarvan ze kan laten zien dat deze formule waarschijnlijk teruggaat op de Myceense periode. Daarna volgt het hoogtepunt van het boek: de analyse van de periode van Penthesileia in de Trojaanse oorlog. Blok toont in een subtiele analyse hoe in deze mythe het probleem van de mannelijke strijdbaarheid verbonden wordt met dat van de vrouwelijkheid van het Amazonelichaam. De receptie van deze episode laat zien hoe in de latere literatuur de lichamelijkheid van de Amazonen steeds meer op de voorgrond komt. In het volgende hoofdstuk wordt betoogd dat de ontmoeting van Bellerophon met de Amazonen een relatief late creatie is, die mede onder invloed stond van de gebeurtenissen in het 7de-eeuwse Klein-Azië maar ook demonstreert dat het thema van de Amazonen een groeiende belangstelling krijgt. Deze interesse komt ook tot uiting in Bloks bespreking van Herakles' strijd met de Amazonen in het laatste hoofdstuk. Het boek wordt besloten met de plaats van de Amazonen in het 6de-eeuwse beeldmateriaal.

De indeling en opzet van het boek zijn helder en de hoofdstukken lopen soepel in elkaar over, temeer daar de auteur regelmatig in conclusies haar resultaten en benadering samenvat. De uitkomsten zijn volstrekt nieuw. Nog nooit had iemand het 19de- en 20ste-eeuwse onderzoek zo geanalyseerd en hoewel het thema van de Amazonen altijd veel belangstelling heeft gehad, bestaat er nog niet een analyse die literair en archeologisch materiaal geïntegreerd en in historisch perspectief subtiel met elkaar verbindt. Het thema en de aanpak zullen stellig internationaal de aandacht trekken. Het is daarom verheugend te weten dat deze studie in het Engels wordt vertaald. De auteur en haar promotor (H.S. Versnel) hebben met dit boek eer ingelegd.

J.N. Bremmer

Jean-Pierre Vernant, *Mythe en religie in het oude Griekenland*, AMBO, Baarn (1990), 96 pp. *f* 39,95. Vertaald door Ivo Gay.

Dit essay is de Nederlandse vertaling van een studie over de religie van het archaïsche en klassieke Griekenland, die eerder is gepubliceerd in *The Encyclopedia of Religion* onder redactie van Mircea Eliade. Vernant wandelt door de wereld van de Griekse religie op zevenmijlslaarzen, uiteraard geschoeid op de leest van de Franse historische antropologie, maar toch uitstekend te volgen voor de niet gespecialiseerde lezer. Deze inleiding noemt weinig feiten, maar schetst zonder veel geleerde termen en argumenten een grote samenhang en algemene strekking.

Vernant wil ons laten proeven van de rijke intellectuele en spirituele inhoud van de Griekse religie, hoe vreemd die ons ook mag zijn. Hij benadert het Griekse polytheïsme als een complex symbolisch systeem dat door middel van mythen, riten en beelden zin en orde schept. Een analyse van de oppergod Zeus maakt aanschouwelijk hoe het pantheon met zijn verdeling van functies en relaties kan worden opgevat als een symbolische taal die de wereld van de mensen classificeert en codeert. Een hoofdstuk over de polisreligie licht toe hoe de stadsculten van goden en helden een specifieke territoriale en sociale identiteit definiëren. Het offer wordt uitvoerig besproken als een rituele keuken waarvan de symboliek de plaats van de offeraar als mens en burger bepaalt ten opzichte van het offerdier en de godheid. Ten slotte worden enige marginale stromingen behandeld zoals de Orfiek en de Dionysosverering, onder meer tegen de achtergrond van de wijzen waarop zij afstand nemen van de officiële offerkeuken. Een beknopte bibliografie sluit het boekje af.

De vertaling is over het algemeen goed, alleen de term 'hiernamaals' voor de wereld van de goden (*otherworld*) is ongelukkig. De Olympus is immers geenszins een dodenrijk, maar veeleer een in de ruimte afgezonderde 'gene zijde' vanwaar de goden ingrijpen in het aardse bestaan.

M.A. den Besten

Latijnse literatuur

Cicero, *Tegen Piso, voor Plancius, voor Rabirius, voor Milo,* vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Evelien van Leeuwen en Johannes van Leeuwen. Ambo, Baarn 1993, 299 pp.; *f* 59,50.

Recentelijk publiceerden Evelien en Johannes van Leeuwen een vertaling van Cicero's *Catilinarische redevoeringen.* Die uitgave werd besproken door R. van der Paardt in *Hermeneus* 65.2, (april 1993), 132-3. Intussen hebben de vertalers alweer een nieuw, meer dan dubbel zo dik boek gemaakt met vier andere redes van Cicero. De vertaalde teksten zijn op zichzelf niet zo lang: ze vullen minder dan de helft van het boek. Dat betekent dat meer dan de helft gebruikt wordt voor inleidingen, noten, appendixen en registers. Alleen al het notenapparaat beslaat een kleine honderd pagina's. Enige achtergrondinformatie is zeker nodig, vooral bij politieke en op de actualiteit betrokken redevoeringen als deze. Maar waarom moet een tekst in elk detail uitvoerig worden toegelicht, zelfs waar hij goed te volgen is?

De vertalingen zijn meestal correct, maar nogal stroef. Zelfs een stuk als de scheldrede tegen Piso klinkt maar zelden echt sprankelend. Al met al lijkt de uitgave niet speciaal bestemd voor een literair publiek, maar voor lezers met een meer historische belangstelling.

Vincent Hunink

Ovidius, *Metamorphosen.* Vertaling M. d'Hane-Scheltema. Baskerville-serie, Athenaeum-Polak & Van Gennep (Querido), Amsterdam 1993. Prijs *f* 75,--.

Het werk van Publius Ovidius Naso (43 v.Chr. - 17 n.Chr.) beleeft op het ogenblik een ware 'revival'. Met name geldt de belangstelling, zowel bij latinisten als buiten de kring der specialisten, Ovidius' *opus magnum,* zijn *Metamorphosen.* De latinisten houden zich de laatste jaren bezig met onderwerpen als de structuur van het werk, de onderlinge relatie van de afzonderlijke mythologische verhalen (de *epyllia*), het pro- of anti-augusteïsche karakter van het werk, de ironie/humor. Bij comparatisten en kunsthistorie is er veel aandacht voor de invloed van de *Metamorphosen* op dichters en schilders uit latere tijden, de renaissance bij voorbeeld, maar zeker ook uit deze eeuw. Een mooi voorbeeld van deze (academische) be-